

“ Millî dil ve millî tarih, bir millî varlık, hattâ bir millî müdafaa meselesidir, ”

İsmet İnönü

45

Ö N S Ö Z

Beşinci Türk Dil Kurultayı, Türk Dil Kurumunun Koruyucu Başkanı, Millî Şefimiz, Cumhurbaşkanımız İsmet İnönü'nün yüce huzurlarıyla 26 Kasım 1945 Pazartesi günü saat 10,30 da Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinin konferans salonunda açılmıştır.

Büyük Millet Meclisi Başkanı Abdulhalik Renda, Başbakan Şükrü Saracoğlu, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Nafi Atuf Kansu, Parti Grubu ve Müstakil Grup Başkan vekilleri, Bakanlar, Genelkurmay birinci ve ikinci Başkanları, Ankara valisi, Milletvekilleri, Ankara, İstanbul Üniversiteleri rektör ve dekanları, fakülteler ve yüksek okullar profesörleri, Halkevleri delegeleri, yerli ve yabancı gazeteci ve yazarları, dil uzmanları ile seçkin bir dinleyici çoğunluğu Kurultayın bu açılışında hazır bulunmuşlardır.

Delegeler, daha önce Ankara Halkevinde toplanmışlar ve başta Millî Eğitim Bakan vekili ve İçişleri Bakanı Hilmi Uran olmak üzere, Türk Dil Kurumunun Kurucusu Ebedî Şef Atatürk'ün geçici kabrini ziyaret ederek kabre bir çelenk koymuşlardır.

Delegeler saat 10 dan itibaren, Kurultayın toplanacağı Fakülte binasına gelmeğe başlamışlardı. Tam saat onu yirmi geçe Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, beraberlerinde Başbakan Şükrü Saracoğlu olduğu halde Kurultaya geldiler.

Cumhurbaşkanlığı bandosunun çaldığı İstiklâl marşı, ayakta dinlendikten sonra Kurultay, kürsüye gelen Millî Eğitim Bakan vekili ve İçişleri Bakanı Hilmi Uran'ın bir söyleviyle açılmış ve çalışmalarına başlamıştır.

Beşinci Türk Dil Kurultayının evvelkilerine bakarak sevindirici şu özellikleri vardı:

- 1 — Ötedenberi beklenen Türkçe Sözlük bastırılmış,
- 2 — Türkçe gramer üzerindeki bilimsel araştırmalarla okul kitabı hazırlamayı kolaylaştıracak bir «Türk Dilbilgisi» esası sunulmuş,
- 3 — Terim çalışmaları artık hacimli bir verimle orta öğretimden yüksek öğretime geçmiş,
- 4 — Türk Dilbiliminde esaslı çalışmaları geliştirmeye yarar türlü alanda yazılmış ana kitaplar bastırılmış,
- 5 — Türk Dilbilimi alanının en büyük ve en zengin kitap sergisi açılmış bulunuyordu.

Beşinci Kurultay, Dil devriminin gelişimindeki hızı ve büyüklüğü en düzgün ve aydın bir şekilde belirtmekle de özellenmiştir.

Komisyonlarında ve genel oturumlarında bilimsel her kol üzerinde yapılmış olan konuşmalar ve tartışmalar, geleceği ve ileriye aydınlatma bakımından büyük bir değer ifade eder oldu.

Sayın okurlarımıza sunduğumuz bu kitap, işte bu nitelikte bir Kurultayın tutanaklarını kapsamış bulunuyor.

TÜRK DİL KURUMU

TÜRK DİL KURUMU

GENEL BAŞKANLIK DİVANI

İSMET İNÖNÜ

Türkiye Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı, Türk Dil Kurumu Koruyucu Genel Başkanı, Ankara Milletvekili.

MUSTAFA ABDÜLHALİK
RENDA

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi, Türk Dil Kurumu Onursal Başkanı, Çankırı Milletvekili.

ŞÜKRÜ SARACOĞLU

Başvekil, Türk Dil Kurumu Onursal Başkanı, İzmir Milletvekili.

ORGENERAL KÂZİM
ORBAY

Genelkurmay Başkanı, Türk Dil Kurumu Onursal Başkanı.

NAFİ ATUF KANSU

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri, Kırklareli Milletvekili.

HASAN ALİ-YÜCEL

Millî Eğitim Bakanı, Türk Dil Kurumu Başkanı, İzmir Milletvekili.

BEŞİNCİ TÜRK DİL KURULTAYI

G Ü N D E M İ

Birinci gün: 26 Kasım 1945 Pazartesi

- I — Saat 10 da ATATÜRK'ün geçici kabrini ziyaret (Kurultay üyeleri ona on kala Halkevinde toplanacak ve hep beraber kabre gidilecektir).
- II — Saat 10,30 da Birinci birleşimin ilk oturumu: (Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi salonunda)
 - 1 — İstiklâl marşı.
 - 2 — Kurum Başkanının açma söylevi.
 - 3 — Kurultay Başkanlık Kurulu (Bir Başkan, iki Asbaşkan, dört Sekreter) seçimi.
 - 4 — Kurum Genel Sekreterinin raporu.
 - 5 — Bilim Kurumları adına esenlik söylevleri.
- III — Öğleden sonra saat 15,00. İkinci oturum:
 - 1 — Komisyon seçimleri:
 - a) Tüzük komisyonu
 - b) Bütçe komisyonu
 - c) Önergeler komisyonu
 - d) Lengüistik - Etimoloji komisyonu
 - e) Gramer - Sentaks komisyonu
 - f) Lûgat - Filoloji komisyonu
 - g) Terim Komisyonu
 - 2 — Söylevler
 - 3 — Komisyon çalışmaları.

İkinci gün: 27 Kasım 1945 Salı

Komisyon çalışmaları.

BEŞİNCİ TÜRK DİL KURULTAYI ÇALIŞMA PROGRAMI

Türk Dil Kurumu Ana Tüzüğü'nün 16 ncı maddesi gereğince Kurultayın programı, toplanma ve çalışma şekli, örgütleri aşağıdaki bölüm ve maddelerle belirtilmiştir.

GENEL HÜKÜMLER

1 — Türk Dil Kurumunun Koruyucu Genel Başkanı Millî Şefimiz Cumhurbaşkanlığı İsmet İNÖNÜ'nün yüce korumaları altında Beşinci Türk Dil Kurultayı 26 Kasım 1945 Pazartesi günü saat 10.30 da Ankara da Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinin konferans salonunda toplanacaktır.

2 — 26 Kasım 1945 Pazartesi günü sabahı saat 10 da Kurultay Üyeleri, toplanarak Kurum Başkanı ile birlikte Türk Dil Kurumunu kuran Ebedî Şef ATATÜRK'ün geçici kabrini ziyaret edecekler ve Kurultay adına bir çelenk koyacaklardır.

3 — Kurultay Genel toplantıları 26 Kasım 1945 Pazartesi, 29 Kasım 1945 Perşembe, 30 Kasım 1945 Cuma günleri yapılacaktır. Kurultay komisyonları 26 Kasım 1945 Pazartesi günü öğleden sonra, 27 Kasım 1945 Salı ve 28 Kasım 1945 Çarşamba günleri öğleden önce ve öğleden sonra toplanacaktır.

4 — Kurultay Başkanlık Kurulu, Kurultay Başkanı, Asbaşkan ve Sekreterleriyle Kurum Başkan ve Genel Sekreterinden kurulur.

5 — Kurultay konuşmaları, Kurultay Başkanlık Kurulunca yönetilir. Evvelce Genel Sekreterlikçe hazırlanan konularla Kolbaşlar ve Uzmanlarca hazırlanıp Genel Merkez Kurulunun kararına bağlanmış olan raporlar, bu Başkanlık Kurulunca incelenmek üzere, komisyonlara verilir.

6 — Kurultayın aslı Üyeleri, dinleyici Üyeleri ve davetli Üyeleri vardır. Söz söylemek ve oy kullanmak hakkı yalnız aslı Üyelerle Onur ve Aytar Üyelerin ve dış örgütlerden gelmiş olan Temsilcilerindir. Bu husus, Ana Tüzüğü'nün 12 nci maddesinde belirtilmiştir.

7 — Kurultay giderleri, Kurum bütçesinde açılmış olan ayırmadan Kurum Genel Sekreterinin ödeme buyruğu ile Saymanlıkça yapılır.

KOMİSYONAR

Madde 15 — Kurultay, biri Kurumun tüzüğünü, biri bütçesini ve hesaplarını, biri de Çalışma Programını ve üyelerin önermelerini gözden geçirmek üzere üç komisyon seçer.

Kurultaya sunulmuş tezler ve ilmî meseleler üzerine incelemeler yapmak üzere gerekli görülen ilmî komisyonlar ayrıca kurulur.

Komisyonlar kendi aralarında bir başkan, bir raportör ve sekreter seçerler. Komisyonların raporları Kurultaya sunulur ve son karar Kurultayca verilir.

GÜNDEM

Madde 16 — Kurultayın kurulma şekli ile üzerinde çalışacağı işler Genel Merkez Kurulunca kararlaştırılır. Kurultay, gündemi üzerinde değişiklik yapabilir.

KAPANIŞ

Madde 17 — Kurultay, kararlarını verdikten ve yeni Genel Merkez Kurulunu seçtikten sonra Kurultay Başkanının söyleviyle kapanır.

OLAĞAN DIŞI TOPLANIŞ

Madde 18 — Kurum Başkanının veya Genel Merkez Kurulunun göreceği lüzum üzerine veyahut en az bir yıldan beri Kuruma yazılmış üyelerin beşte birinin yazılı isteği üzerine Kurultay olağandışı toplantıya çağırılır.

KARARLARI BİLDİRME

Madde 19 — Kurultay kararları Hükûmete bildirilir ve gazetelerle ilân olunur.

KURULTAY TUTANAKLARI

8 — Kurultay genel toplantılarının tutanakları için Büyük Millet Meclisi tutanak kâtiplerinden faydalanılır. Her oturumun tutanağı, ikinciye hazırlanacak raporun esası olduğundan tez elden çıkarılması sağlanır. Büyük Millet Meclisi Tutanak Müdürü, Kurultay

14 — Önergeler komisyonu, Kurum Çalışma Programı taslağını ve Kurultay önergelerini gözden geçirerek kararını hazırlar.

15 — Komisyondan geçmiyen hiç bir önerge genel toplantıda konuşulmaz.

Toplantı usulleri hakkındaki önergeler bunun dışındadır.

16 — Bütçe komisyonu, iki Kurultay arasındaki Kurum kesin hesaplarını ve Kurumun bütçesini gözden geçirerek karara bağlar.

17 — Yönetim komisyonlarının raporları Kurultay Başkanlığına verilir ve son genel toplantıda Kurultayın kararına sunulur.

18 — Bilim komisyonları, kendilerine verilen konular ve raporlar ile kendi üyelerinin vereceği önergeler üzerinde çalışarak rapora bağlar. Bu raporlar üçüncü genel toplantıda Kurultayın onayına sunulur.

19 — Kurultay Başkanı ve Asbaşkanları ile Kurum Başkan ve Genel Sekreteri her komisyonda bulunabilir.

20 — Komisyonlarda kararlar oy çoğunluğuyla verilir. Oylar denk gelirse Başkanın bulunduğu tarafın oyu üstündür.

KURULTAY GÖRÜŞMELERİ VE KARARLARI

21 — Kurultay gündemi, Kurum Genel Merkez Kurulunca hazırlanır. Bu gündemde değişiklik yapmak veya buna başka maddeler katmak Kurultayın hakkıdır.

22 — Kurultayın açık kararları, el kaldırılarak belirtilir (Oy çoğunluğunu kestirmek Başkanlığın işidir). Komisyon seçimlerinin şekli Kurultayca kararlaştırılır.

23 — Kurultayda söz vermek, çığır dışı sözleri kesmek, gerekirse söz süresini ölçülemek Başkanlığın hakkıdır.

24 — Kurultay, komisyon raporları üzerine kararlarını verdikten sonra yeni Genel Merkez Kurulu seçilir ve Başkanın bir söylevi ile çalışmaya son verilir.

TÜRK DİL KURUMU
A. İ. Ö.

BEŞİNCİ
TÜRK DİL KURULTAYI
1945

BİRLEŞİMLER
TUTANAKLAR
TEZLER